

MAJLINDA BREGU: KAKO BI PRIVUKLI DUGOROČNE INVESTICIJE ZAPADNI BALKANI TREBA STVORITI OKRUŽENJE DOBRODOŠLICE

U ekskluzivnom razgovoru za kdp.mk generalna sekretarka Vijeća za regionalnu saradnju (RCC) Majlinda Bregu kaže da je Zapadnom Balkanu potrebno povoljno investiciono okruženje kako bi se privukle dugoročne investicije i spriječilo da ekonomije regiona ostanu bez mladih ljudi. Ističući značaj saradnje i doprinosa Vijeća za regionalnu saradnju, čiji je cilj promocija i ostvarivanje napretka evropske i evro-atlantske integracije Jugoistočne Evrope, Bregu kaže da je pažnja trenutno usmjerena na to da šest ekonomija ratifikuje sporazume koji su postignuti na prošlogodišnjem samitu u Berlinu.

Razgovarao: Seladin XHEZAI RI

/prevod intervjuja koji je generalna sekretarka Vijeća za regionalnu saradnju Majlinda Bregu dala za KDP.mk. Originalni intervju: <https://kdp.mk/2023/03/28/majlinda-bregu-na-duhet-klime-per-investime-qe-ballkani-te-mos-boshatiset/>

KDP: Prošla su četiri mjeseca od kada su lideri Zapadnog Balkana potpisali sporazume u Berlinu. Dokle se došlo s tim sporazumima? Kada možemo očekivati da se ljudi počnu kretati samo sa ličnom kartom?

Itekako sam svjesna da nije nimalo lako čekati četiri mjeseca, posebno nakon toliko godina istog tog čekanja. Od trenutka kad smo započeli sa pregovorima oko sporazuma slušali smo priče ljudi o njihovim iskustvima. Građani jedva čekaju da mogu bez ikakvih formalnosti i viznih prepreka posjećivati članove porodice, širiti svoje poslovanje i putovati.

Prije nekoliko sedmica sam razgovarala sa Albanom Ukajem, kosovskim glumcem koji živi u Sarajevu. Slušati njegovu priču o 23 godine dugoj borbi sa vizama između Kosova* i Bosne i Hercegovine je bilo kao da gledate dug, iscrpljujući film.

Razumijem, dakle, legitimnu nestrpljivost da se vidi kraj procesa. Dvadeset tri godine borbe i još dvije godine čekanja na potpisivanje sporazuma, čak i nakon završenih pregovora, se čini kao vječnost.

Što se tiče javne uprave, svaka ima svoj ritam koji ne zavisi od nas, a što se tiče pomenutog sporazuma, imamo šest različitih administracija, ne samo jednu.

Postoje procedure koje treba ispoštovati, odluke koje vlade trebaju donijeti, ratifikacija koja se treba završiti u parlamentu, pri čemu su nekada potrebna i tri nivoa vlasti da se dobije odobrenje. To se u očima onih koji čekaju da se proces zaokruži može činiti složenim i dugotrajnim i potpuno sam svjesna toga. Zato svakodnevno pratimo sam proces i radimo što je u našoj moći da ubrzamo stupanje sporazuma na snagu.

KDP: Dokle se stiglo sa tim procedurama?

Albanija i Kosovo* su završile sve procedure. Sjeverna Makedonija, koja je depozitar sporazuma, ih je ove sedmice dostavila u parlamentarnu proceduru. Crna Gora i Srbija su usvojile sporazume na nivou vlada i sada se očekuje ratifikacija u parlamentima, dok se Bosna i Hercegovina nalazi u fazi pregleda sporazuma.

Kada se ove procedure okončaju i uz viznu liberalizaciju za Kosovare sa Evropskom unijom, što je dugo vremena očekivana i veoma dobrodošla odluka, svi građani Balkana će uživati slobodu kretanja.

KDP: U decembru ste najavili smanjenje cijena rominga sa Evropskom unijom od ove jeseni. Možete li nam reći nešto više o tome o kakvom i kolikom se smanjenju radi?

Veoma sam ponosna na napredak koji su Vijeće za regionalnu saradnju i Evropska komisija ostvarili dogovorom sa mobilnim operaterima. Još jedan mobilni operater je pristupio Deklaraciji nakon samita Evropske unije i Zapadnog Balkana u Tirani.

Od decembra prošle godine kada je potpisana Deklaracija o romingu između Evropske unije i Zapadnog Balkana, koordinacija teškog i veoma složenog procesa utvrđivanja cijene paketa za roming građana regiona koji putuju u EU i građana EU koji imaju ugovor sa odgovarajućim operaterom koji nudi usluge mobilne telefonije je postao dio svakodnevnice u radu Vijeća za regionalnu saradnju.

U oktobru 2023. godine zabilježiti će se prvo značajnije smanjenje troškova. Počet će se od smanjenja troškova za korištenje mobilnog interneta, jer malo ko danas može bez telefona koji ima pristup internetu, pa kasnije proširiti i na druge servise.

To je sve što u ovom trenutku mogu reći, jer se ipak radi o delikatnom i složenom procesu tehničkih i komercijalnih pregovora sa poslovnim partnerima. Nadam se da ćemo o narednim mjesecima imati više pojedinosti.

Na samitu u Tirani sam rekla će cijene korištenja interneta u romingu sa Evropom padati sa lišćem ove jeseni i to obećanje ćemo i održati.

U međuvremenu, da ne mislite da vrijedi ona „obećanje, ludom radovanje“, željela bih vas podsjetiti na već ispunjeno obećanje u vidu ukidanja rominga na Zapadnom Balkanu od jula 2021. godine, što je bilo veliki uspjeh.

KDP: Možete li biti precizniji?

Broj korisnika rominga na Zapadnom Balkanu se povećao za 100 posto. Kada uporedimo drugu polovinu 2021. sa prvom polovinom iste godine primjećujemo da je obim internetskog saobraćaja povećan za 459 posto, broj minuta ostvarenih u dolaznim i odlaznim pozivima za 237 posto, dok su dolazni pozivi povećani za do 173 posto.

Jasno je da Zapadni Balkan nije razvijen ekonomski region. Stopa nezaposlenosti je visoka, a mladi ljudi žele otići iz regiona. Zato brojna preduzeća smatraju povezanost putem interneta od presudne važnosti. Danas se sve odvija putem interneta, od ličnih veza, dnevnih aktivnosti, poslovanja, politike, medija, rada vlasti, čak i pokazivanja emocija.

Potreba da budemo povezani jedni s drugima čak i kada smo udaljeni, a da pri tome ne potrošimo svu mjesečnu uštedevinu, je, zato, nužna.

Ukratko, svaki pojedinačni napor i rezultat koji u ovom dijelu svijeta u kome živimo daje šansu da budemo bliži, više saradujemo, da smo ekonomski međusobno više integrisani, čak i preko zajedničkog regionalnog tržišta, predstavlja dodatni korak ka stvaranju okruženja dobrodošlice za investitore i privlačenju dugoročnih investicija, ali i sprečavanju da ekonomije ostanu bez mladih ljudi.

KDP: Svjedoci smo globalnih tektonskih promjena. Svijet se i dalje oporavlja od pandemije, nalazi se na vrhuncu nove ekonomske krize, rat bjesni na evropskom tlu, brige oko globalnog zagrijavanja su i dalje veoma prisutne, a novo doba vještačke inteligencije nam eksplodira pred očima. Gdje je region Zapadnog Balkana u svemu tome?

Region Zapadnog Balkana osjeća svaki globalni potres, bez obzira da li se radi o pandemiji ili ratu. Pandemija COVID-19 je uticala na naše ekonomije i društva. Prema Svjetskoj banci, predviđa se da je pandemija u regionu u 2020. godini uzrokovala ekonomski pad od 4,8 posto.

Rat u Ukrajini je povećao brige u našem regionu, koji i dalje ima svježna sjećanja na ratne rane.

Tri glavne brige građana Zapadnog Balkana nakon početka rata u Ukrajini su:

- ekonomski pad (77,3%)
- sigurnost snabdijevanja hranom i gasom (62,6%)
- hitna potreba za ulaganjima u obnovljivu energiju (85,6%)

Istovremeno, 69,4 posto ljudi iz regiona vjeruje da rat u Ukrajini iziskuje veću saradnju na polju sigurnosti sa Evropskom unijom i NATO-om.

Dakle, u regionu u razvoju, kao što je naš, brige se uglavnom odnose na svakodnevni život zbog čega je teže misliti o oblicima i načinima na koje je budućnost ugrožena. Budućnost, sa svim njenim nijansama neizvjesnosti, se čini dalekom kada je perspektiva svakodnevnice i dalje puna izazova.

I da, zaista razumijem strah da će tolika ekspanzija vještačke inteligencije dovesti do gubitka radnih mjesta. Umjesto, međutim, da brinemo, trebamo razmišljati na koji način navesti vještačku inteligenciju i druge nove tehnologije da omoguće regionu Zapadnog Balkana da preskoči neke od izazova sa kojima su se neki drugi regioni već susretali.

Mi u Vijeću za regionalnu saradnju pokušavamo, koliko je to moguće, da potaknemo ovakva razmišljanja i u tom smislu, kroz takmičenja kao što su Balkathon, nagradu za inovacije *Butterfly Innovation*, priznanje za žene preduzetnice i Mrežu žena preduzetnica, te kampanju promocije žena u nauci, tehnologiji, inženjerstvu i nauci, pomažemo mlade ljude i žene sa inovativnim i

preduzetničkim idejama kao jedan od načina prevazilaženja jaza između regiona i razvijenih zemalja.

KDP: Kao što se kaže „sa riječi na djela“.

Da, tako je. Sa žaljenjem moram potvrditi da su ulaganja u inovacije na regionalnom nivou, u pogledu budžeta, već duže vrijeme približno na nivou od 0,4 posto BDP-a, što otežava konkurentnost na današnjem tržištu.

Ranije sam pomenula da mladi ljudi odlaze iz naših ekonomija prije svega zbog ekonomskih razloga ili daljeg obrazovanja, a posebno u oblasti informacionih tehnologija i nauke u kojima su ulaganja naših obrazovnih sistema oskudna. Godišnji gubici uzrokovani odlaskom obrazovanih mladih ljudi iz regiona se kreću od 840 miliona do čak 2,46 milijardi eura. To znači manje sredstava za socijalnu zaštitu u ekonomijama Zapadnog Balkana što godišnji rast BDP-a košta oko 3 milijarde. Kada znamo sve ovo, lako je uvidjeti koliko nas mali budžet za inovacije košta i koliko, dugoročno gledano, gubimo.

KDP: Gospodo Bregu, možete li komentarisati nedavni sporazum Vučića i Kurtija? Da li će to nešto promijeniti?

Nadam se da će sastanak u Ohridu biti korak naprijed na putu normalizacije odnosa između Beograda i Prištine. Želim da nastavak sastanka u Ohridu utre put nove stvarnosti između njih, jer je to prilično važno za Zapadni Balkan.

Zajedničko regionalno tržište, bilo u svojoj trenutnoj fazi usmjerenoj na poboljšanje mogućnosti ekonomija da se bolje ekonomski međusobno integrišu, bilo u narednoj fazi koja se očekuje od sljedeće godine kada će region s pravom tražiti više pristupa zajedničkom evropskom tržištu, nije projekt koje može počivati na podjelama, kao što to nije ni projekat samo Vijeća za regionalnu saradnju. To je zajednička odluka lidera regiona kojom se ukazuje da sadašnjost ne bi trebala davati sliku neizvjesne budućnosti i da prošlost treba da nam svakog dana bude podsjetnik da se rat, konflikt, podjela, nelojalnost ili slijepi nacionalizam ne bi više trebali ponavljati.

* Ovaj naziv ne preudicira stavove o statusu i u skladu je sa Rezolucijom Vijeća sigurnosti UN-a 1244/1999 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o kosovskoj deklaraciji o nezavisnosti.